

Шаповал А.В.(Глущенко А.В.) До проблеми адекватності сприйняття інформації емоційного змісту //Вісник Черкаського університету, Філологічні науки. – Вип. 97 – Черкаси, 2007. – С.160-163

УДК 80(075.8)

А.В. Шаповал

Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького

ДО ПРОБЛЕМИ АДЕКВАТНОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО ЗМІСТУ

Статтю присвячено з'ясуванню питання адекватності сприйняття інформації емоційного змісту, що може мати як експліцитну, так і імпліцитну представленість. Доводиться, що формування навичок адекватного сприйняття додатково (імпліцитно) переданої інформації є необхідною умовою для повного розуміння друкованих текстів та усних повідомлень у межах різних комунікативних ситуацій.

Ключові слова : комунікативна ситуація, максими, емоції, імплікувати.

The article focuses on the problem of adequate comprehension of the emotional information, that can be represented in two ways – directly (explicit information) and indirectly (implicit information). It is proved that the forming of skills of adequate comprehension of the implicit information is very important for the understanding of texts and also in different communicative situations.

Key words : communicative situation, maxims, emotions, to implicate

З'ясування статусу емоцій у царині різних наук – психології, нейропсихології, педагогіки, фізіології, лінгвістики, а також дослідження ролі емоцій в соціальному житті людини давно привертають увагу науковців, зостаючись об'єктом наукового аналізу, проте ціла низка проблем все ще залишаються серед остаточно нез'ясованих. *Метою* цієї статті є аналіз питання адекватності розуміння й сприйняття інформації емоційного змісту за наявності експліцитної й імпліцитної форм її представленості у повідомленні. *Актуальність* такого аналізу вбачаємо у важливій ролі, котру відіграють навички адекватного розуміння переданої інформації для повного розуміння усного й письмового тексту.

Відомо, що емоції є тісно пов'язаними з потребами людини: емоції безпосередньо базуються на цих потребах і відображають ступінь їх задоволення. Тобто, емоції, фактично, є психічним відображенням сприйняття й оцінки людиною явищ/подій/ситуацій реального світу. Виступаючи однією з форм відбиття свідомістю людини оточуючого її світу, емоції, з одного боку, зумовлені внутрішніми потребами і внутрішньою мотивацією людини, а з іншого боку – особливостями конкретної зовнішньої ситуації. Отже, емоції виражають щирі переживання та почуття людини і є одним із найважливіших компонентів людського „я”. Тому правильне розуміння природи емоцій та їх адекватне сприйняття, зокрема у різних комунікативних ситуаціях свідчить про ступінь розвитку соціальної й комунікативної компетенції людини. Проаналізуємо способи вираження емоцій у мовленнєвому спілкуванні, тобто у межах комунікативної ситуації як інтерактивної взаємодії комунікантів.

Кожна комунікативна ситуація, у межах якої проявляється і виражається емоційний стан комунікантів, є емоційною, тобто такою, що здатна викликати емоції (позитивні і негативні). Лінгвальне вираження емоцій може мати як пряму (експліцитну), так і непряму (імпліцитну) представленість, а також виражатись за допомогою паралінгвістичних (невербальних) засобів (жестів, міміки, дотику тощо).

Адекватність розуміння емоцій спрощується у випадках їх експлікативної представленості, що здійснюється за допомогою різнорівневих мовних одиниць, котрі виражають емоційний стан комуніканта. Це одиниці морфологічного рівня, зокрема, афікси з емотивною семантикою (*-ish, --ling* тощо), одиниці лексичного рівня, кваліфіковані як емотиви (термін В.І. Шаховського) [1, 82] (*dear, great, dreadfully, hate, awful* тощо) і одиниці синтаксичного рівня (*a silly fool of a woman, what a man*). Наприклад:

"I heard," she said as he opened the refrigerator and got a coke. "Awful. Poor Mike".

"It's too bad." He reached into his breast pocket and fished out the crucifix on its fine-link chain (2; 185), де підкреслені емотиви виражають негативні емоції жалю і страху.

У іншому випадку:

"What the hell are you doing?" Dinetto screamed.-- "You trying to kill me?"

The Shadow was trembling. "Sorry, boss. A dog ran in front of the car..."

"And you decided his life was more important than mine? You stupid bastard!"

(4; 72), де підкреслене однією рисою питальне речення ілюструє вираження негативних емоцій (жах, злість і гнів) реченням як синтаксичною одиницею; речення, підкреслене подвійною рисою, теж ілюструє вираження емоцій реченням як синтаксичною одиницею, проте це вже інші емоції –лють й обурення.

У разі імплікативної представленості емоцій адекватність їх сприйняття залежить від ступеня сформованості комунікативної компетенції комуніканта. Непряме (опосередковане) вираження емоцій є зазвичай результатом порушення загальноприйнятого принципу комунікативного співробітництва сформульованого Г.П. Грайсом [2, 45-46], зокрема тієї чи іншої його максими. Саме порушення зазначеного комунікативного принципу уможливорює передавання додаткової, непрямо вираженої інформації емоційного змісту, що забезпечується так званими імплікатурами, які виникають як результат будь-якого – спонтанного (ненавмисного) чи інтенційного (навмисного) порушення

однієї з чотирьох комунікативних максим: максими кількості, максими якості, максими манери чи максими відношення.

Проілюструємо імплікацію емоцій порушенням лише двох Грайсових максим – максими відношення й максими кількості.

Порушення максими відношення як ігнорування постулату релевантності є найбільш частотним, проте адекватність розуміння непрямо виражених емоцій безпосередньо залежить від сформованості уміння інтерпретувати повідомлення як доречне і доцільне у межах конкретної комунікативної ситуації. Порушення максими релевантності можуть мати наступні різновиди: а) відповідь питанням на питання; б) відсутність репліки у відповідь; в) зміна теми розмови. Наведемо конкретні приклади:

Olivia adjusted her dress nervously. “Where are we going?”

“Pierre’s apartment?”

“Where’s that?”

“On Wilshire? So why don’t I call you on your cell tomorrow to fix up shopping?”

“Call me at the hotel,” said Olivia firmly. Like I said, I’ll be working.”

Suraya looked nasty when she wasn’t getting her own way. They lapsed into an uncomfortable silence (1; 105).

Вищенаведений приклад ілюструє комплексне порушення максими відношення, а саме зміна теми розмови супроводжується відповіддю питанням на питання. У даному випадку таке комплексне порушення максими відношення імплікує негативні емоції, зокрема, збентеження, невдоволення та тривогу. У іншому випадку:

“Why did you lie to me?” she said without turning round. He didn’t reply. She turned to face him. “Why did you tell me you were French? I knew you were an Arab”.

“You did?” He looked very cool about it all, even slightly amused (1; 120).

У даному прикладі відсутність відповіді на поставлене питання імплікативно виражає негативні емоції тривоги та збентеження.

Випадки ігнорування максими кількості можуть мати такі два різновиди:
а) занадто лаконічна репліка, яка не надає достатньої інформації; б) занадто детальна репліка, яка надає більше інформації ніж вимагається (хоча таке порушення максими не є частотним, оскільки зазвичай кількісна характеристика переданої мовцем інформації не перевищує необхідну).
Наприклад:

“No joke. My dad ordered me to stay away from the press and not to mention Wayne”.

“Do you know him?”

“Sure” (3; 146).

Занадто лаконічна відповідь на запитання у наведеному прикладі є порушенням максими кількості, що забезпечує імплікування таких емоцій, як презирство і відчай.

Отже, порушення принципу комунікативного співробітництва забезпечує передавання інформації емоційного змісту без залучення додаткових мовних одиниць, що представляє значну трудність щодо її розуміння й адекватного сприйняття. Формування навичок адекватного розпізнання й розуміння додатково переданої інформації є нагальним і необхідним для забезпечення повного розуміння як друкованих текстів, так і усних повідомлень у межах різножанрових комунікативних ситуацій. Розробку системи вправ для забезпечення формування зазначених навичок вважаємо *перспективою* подальших досліджень.

Література

1. *Шаховский В.И.* Эмотивный компонент значения. – Волгоград.:ВГПИ, 1983.
2. *Grice, H.P.* Logic and Conversation// Syntax and Semantics. – N.Y.: Academic Press, 1975..

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. *Fielding, H.* Olivia Joules and the Overactive Imagination. – Picador, 2004.
2. *King, S.* Salem's Lot. A Signet Book: New American Library, 1976.
3. *Miles, C.* Rocky Mountain Manhunt. – Silhouette Books, 2005.
4. *Sheldon, S.* Nothing Lasts Forever. – BCA.: London, New York, Sydney, Toronto, 1994.

Статья посвящена вопросу адекватности восприятия информации эмоционального содержания, которая может выражаться как эксплицитно, так и имплицитно. Доказано, что формирование навыков адекватного восприятия дополнительно (имплицитно) переданной информации является необходимым условием для полного понимания текстов и устных сообщений у рамках разножанровых коммуникативных ситуаций.

Ключевые слова : коммуникативная ситуация, максимы, эмоции, имплицировать.